

IR. C. VAN ROOIJEN

Directeur van het Rijksinstituut voor
Drinkwatervoorziening

SUMMARY

The masterplans for future water supply of population and trade

At the end of 1964 the Government Institute for Water Supply was charged by the Minister of Social Affairs and Health to prepare a masterplan for the future water supply of the country. In view of this aim a new section was created at the Institute. Ir. C. Biemond, former director of the Amsterdam Waterworks, is acting as a general advisor. The report of the Central Commission for Drinking Water Supply on future development, which was finished in 1965, favoured the starting of the activities of the section. The planning is being done in narrow cooperation with specialist groups of the Netherlands Waterworks Association and provincial authorities. The interests of drinking water supply as well as those of trade are being taken into account. Basic studies have been started with regard to prognoses on future water consumption, availability of underground water resources, possibilities for infiltration of surface water, water quality (specially with regard to trade requirements), quantitative and qualitative aspects of Rhine and Meuse river water, possibilities to use also water from smaller rivers, storage problems of surface waters and, finally, desalination. A law is being prepared to give the masterplans a legal basis.

De basisplannen voor de toekomstige drink- en bedrijfswatervoorziening

Inleiding

In mijn voordracht voor de Vereniging van Waterleidingbelangen op 15 december 1964 maakte ik melding van de op het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening gestichte afdeling, die belast werd met het voorbereiden en ontwerpen van basisplannen voor de toekomstige drink- en bedrijfswatervoorziening. Ik merkte daarbij op, dat o.m. de noodzakelijke studies over de kwantitatieve en kwalitatieve aspecten van onze oppervlaktewateren, waarover het Rijksinstituut geen bijzondere ervaring bezat, tot het aantrekken van deskundige hulp van buitenaf noopten.

De Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid had met het oog daarop reeds in de loop van 1964 besloten Ir. C. Biemond aan te trekken als algemeen adviseur teneinde het Rijksinstituut bij het te verrichten werk behulpzaam te zijn. Ter bevordering van een zo efficiënt mogelijke samenwerking stelden de heer Biemond en ik voor beider gebruik gedragsregels op. Het kenmerk daarvan was, dat voor het gezamenlijk bereiken van het gestelde doel, onder inachtneming van elks verantwoordelijkheid een zo ruim mogelijke vrijheid in optreden als noodzakelijk werd erkend. De praktijk is dat de heer Biemond bij alle algemene vraagstukken wordt betrokken en dat hij in voorkomende gevallen aan de dagelijkse werkzaamheden deel neemt en daaraan soms leiding geeft, wanneer dit na onderling overleg doelmatig wordt geacht.

Een bijzonder welkome omstandigheid bij de aanvang van de werkzaamheden was het feit, dat de studie van de Centrale Commissie voor Drinkwatervoorziening juist was afgesloten.

Haar in 1967 gepubliceerde rapport wordt bij de voorbereiding van de basisplannen als leidraad gehanteerd, waarop regelmatig wordt teruggegrepen.

Werkwijze van de afdeling onderzoek en planning

Op het tijdstip, waarop door het Ministerie aan het Rijksinstituut opdracht tot het maken van basisplannen werd gegeven, was de aandacht sterk gericht op de noodzaak van het voorbereiden van maatregelen op het terrein van

de drink- en bedrijfswatervoorziening ten behoeve van de provincies Noord- en Zuid-Holland, kort aangeduid als de Randstad Holland. In de desbetreffende opdracht werd dan ook gesproken over het verlenen van prioriteit aan de vraagstukken in de Randstad. Bovendien werd het raadzaam geacht een commissie in te stellen, die de Minister zou kunnen adviseren over bestuurlijke en organisatorische vraagstukken die zich bij het opstellen van de basisplannen zouden voordoen.

De sterke dynamiek, die in de laatste decennia ook de drink- en bedrijfswatervoorziening kenmerkte, laat echter in ons land in feite niet toe een bepaald gebied te separeren. Dit verschijnsel openbaarde zich op niet mis te verstane wijze reeds vrij spoedig na de aanvang van de werkzaamheden. Het leidde er toe het te ontwerpen programma van werkzaamheden af te stemmen op het nationale karakter van het watervraagstuk. Deze tactiek moest overigens de mogelijkheid ten volle open laten urgente problemen, in welk landsdeel dan ook, voorrang te verlenen. De praktijk tot nu toe heeft bewezen, dat de werkelijk urgente problemen niet tot het gebied van de Randstad beperkt blijven.

Het gevolg is geweest, dat het bestuderen van de bestuurlijke aspecten tegen de achtergrond van het nationale belang allengs op de voorgrond trad, waardoor er geen behoefte was de commissie voor de Randstad veelvuldig bijeen te roepen.

Wezenselement van de basisplannen is het fungeren als basis voor de structuur van de uitbreidingswerken die de waterleidingbedrijven en daarmee gelijk te stellen ondernemingen in de komende decennia tot stand dienen te brengen. Het lag dan ook in de rede om in het werkprogramma een zodanige flexibiliteit in te vlechten, dat in alle zich daartoe lenende gevallen medewerking door of zelfs inspraak van waterleidingbedrijven kon worden effectueerd. Daarnaast moest scherp in het oog worden gehouden, dat — zoals het rapport van de Centrale Commissie voor Drinkwatervoorziening duidelijk signaleerde — de industriële sector in de toekomst bij de drink- en bedrijfswatervoorziening verreweg de grootste afnemer zal zijn. Alleen reeds uit dien hoofde heeft die sector er een moreel

recht op, dat zij van de grondslagen voor de basisplannen niet onkundig wordt gelaten.

Naast de vele problemen van technische aard vragen de vraagstukken op bestuurlijk niveau grote aandacht. Deze beperken zich niet tot de aspecten van de volksgezondheid; er moest veeleer een netwerk van contacten worden opgebouwd met verschillende ministeries en onderscheidene onder die ministeries ressorterende diensten. De bekende tweede nota over de ruimtelijke ordening geeft een fascinerend beeld van de planologische problemen die opdoemen bij het inruimen van een plaats voor 20 miljoen inwoners op een klein grondgebied. In het complex van planologische aanspraken leggen die uit de sector van de drink- of bedrijfs-watervoorziening groot gewicht in de schaal.

Vandaar dat in het werkprogramma voor het opstellen van basisplannen de organisatorische en beleidsaspecten een plaats moesten en moeten hebben, die zeker niet ondergeschikt mag zijn aan de behartiging van de technische problematiek.

Tenslotte mag niet onvermeld blijven, dat de toekomstige drink- en bedrijfswatervoorziening ten dele op andere grondslagen zal moeten rusten dan die in het verleden. Verzekering van de deugdelijkheid van die grondslagen vergt veel studie en spuurwerk op gebieden die de gemoederen tot nu toe slechts in bescheiden omvang bezig hielden. Daarom moet, met name bij de voorbereiding van de basisplannen, aan deze takken van werkzaamheid een ruime plaats worden gegeven.

Uiteraard zijn daarbij de inbreng van kennis en ervaring uit de waterleidingkringen in binnen- en buitenland alsmede de medewerking van wetenschappelijke instellingen zoals de technische hogescholen en de organisatie TNO van onschatbare waarde.

Organisatie van de afdeling onderzoek en planning

Het samenstel van nieuwe onderwerpen die aandacht vroegen en de vele nieuwe gezichtspunten waarmede de werkers in de desbetreffende afdeling zich vertrouwd moesten maken, had iets overrompelends. Daarom was er tijd nodig voor het vormen van een beeld omtrent de aard van de vraagstukken, hun onderlinge samenhang en hun relatie met de

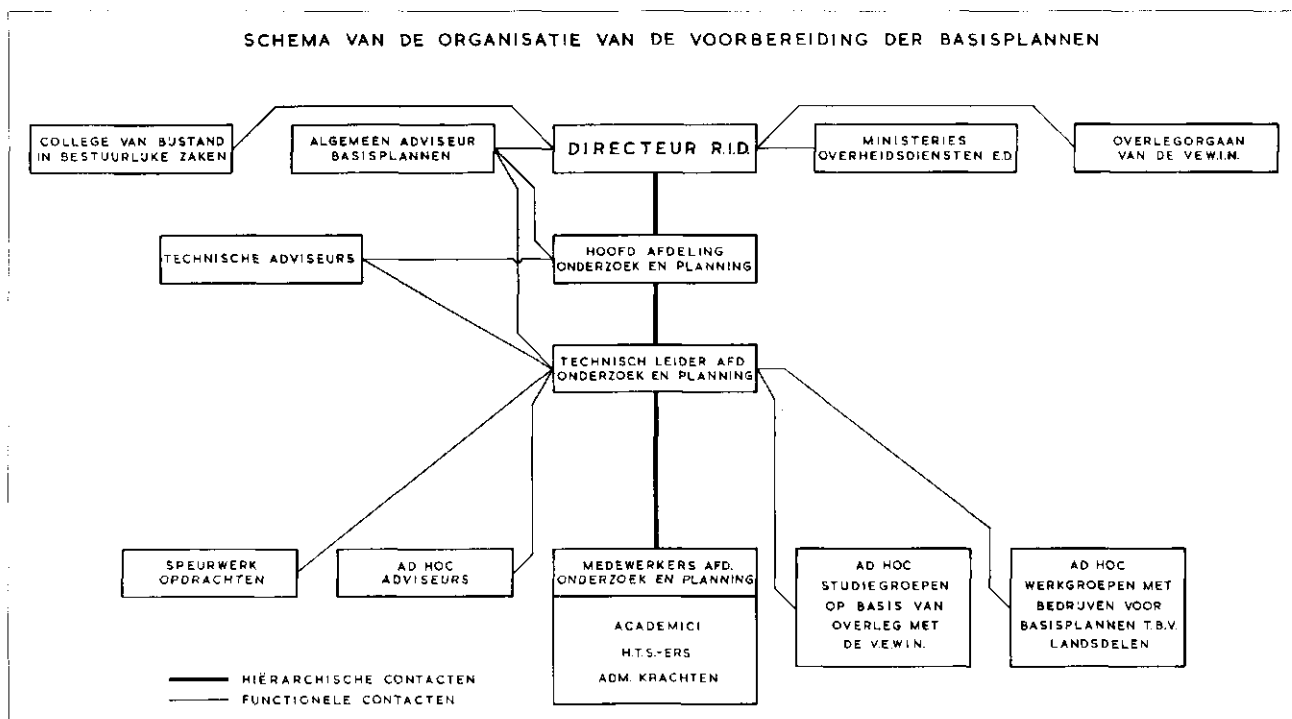
buiten het vakgebied liggende problemen. Die aanloopperiode is, mede omdat het aantrekken van medewerkers voor de nieuwe afdeling moeilijk was, langer geweest dan aanvankelijk was verwacht, maar het is geen verloren tijd geweest.

In 1966 heeft de organisatie van de afdeling mede na overleg met de beleidsafdeling van het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid en met Ir. Biemond vaste vorm gekregen. In de onderstaande afbeelding is dit schema weergegeven. De vele beleidsaspecten die zorgvuldige overweging vergen en de velerlei contacten die met ministeries, lagere overheden en overheidsdiensten moesten worden gelegd en onderhouden hadden mij reeds in 1964 doen besluiten Mr. G. W. Putto aan te wijzen als hoofd van de afdeling. Binnen de organisatie van het gehele Rijksinstituut behoort het mede tot zijn taak de binding met de andere afdelingen te overzien, de medewerking — voor zoveel nodig — van andere afdelingen aan de opzet van de basisplannen voor te bereiden en de gehele afdeling te doen passen in de administratieve begeleiding.

In afwijking van de andere afdelingen bij het Instituut is voor de nieuwe afdeling in verband met de bijzondere aspecten van de te vervullen taak een technisch leider aangetrokken, die in de organisatorische opzet zal beschikken over 10 technische medewerkers, waarvan 6 op academisch niveau. Zijn taak omvat o.m. de dagelijkse leiding van de werkzaamheden ter uitvoering van het werkprogramma, het zonnodig herzien en aanvullen van dit programma, het voorbereiden en begeleiden van werkprogramma's voor studie- en werkgroepen, het begeleiden van eventuele door het Instituut te verstrekken spuurwerkopdrachten en het doen van voorstellen voor speciale opdrachten aan ad hoc adviseurs.

Aan de organisatorische opzet hebben de volgende overwegingen ten grondslag gelegen:

- 1e. dat het uitsluitend door het Instituut voorbereiden en uitwerken van de basisplannen onevenredig veel mankracht en tijd zou vergen;
- 2e. dat het invlechten van de waterleidingtechnische ervaring bij de bedrijven betekenis en nut van de basisplannen zou verhogen;

3e. dat de gespecialiseerde kennis bij personen en instellingen voor een juiste aanpak van bijzondere vraagstukken niet kon worden gemist.

Op grond van die overwegingen werd de weg geëffend voor nauw overleg met en medewerking van de daarvoor naar mijn oordeel in aanmerking komende waterleidingbedrijven en voor het aantrekken van een kleine groep van gespecialiseerde deskundigen, die persoonlijk of gezamenlijk bereid zouden zijn tot een gedachtenwisseling over bijzondere vraagstukken en tot het formuleren van adviezen.

De VEWIN heeft zich eind 1966 bereid verklaard hulp te bieden bij het inschakelen van waterleidingbedrijven. Daartoe werd een orgaan van overleg gevormd, dat maandelijks met het Instituut vergadert. In die bijeenkomsten zijn vaste agendapunten het overzicht van de voortgang der werkzaamheden bij het Instituut, het eventueel vormen van nieuwe studiegroepen en de stand van de werkzaamheden in de bestaande groepen.

Op uitnodiging mijnerzijds hebben 4 deskundigen zich bereid verklaard de functie van technisch adviseur te vervullen. Met hen wordt, afhankelijk van de aard van het zich voordoende vraagstuk, individueel of in groepsverband overleg gepleegd.

Uiteraard doen zich bij de voorbereiding van de basisplannen gevallen voor waarbij technische oplossingen consequenties hebben in het beleidsvlak. Daarbij kan het nodig zijn zich in een tijdig stadium te vergewissen van het standpunt van de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid of een van zijn ambtgenoten of de belanghebbende gewestelijke en lokale overheden. Ter bevordering van het op het juiste tijdstip ontsteken van een groen of rood signaal op de voor de basisplannen ingeslagen wegen is een uit 4 personen bestaand college van bijstand in bestuurlijke aangelegenheden gevormd, dat op geregelde tijden met het Instituut in overleg treedt en zijn oordeel geeft over de bestuurlijke aspecten. Het behoort mede tot de taak van dit college de Minister ter zake te adviseren.

Kenmerken van de basisplannen

Het eigenlijke fundament voor de basisplannen is een zo goed mogelijke benadering van de behoeften in een wat verwijderde toekomst en het aanwijzen van de juiste bronnen en middelen voor het dekken van die behoefte. De Centrale Commissie voor Drinkwatervoorziening richtte haar studie op een veronderstelde situatie in het jaar 2000 en er is geen reden om voor de basisplannen een ander jaartal in het vizier te nemen.

Het opmerkelijke en in zekere zin bedenkelijke is, dat het fundament zo moeilijk op te bouwen is. Ik had het in het voorgaande enige malen over de drink- en bedrijfswatervoorziening en ik deed dat bewust om tot uiting te laten komen dat er twee elementen in het geding zijn.

In tegenstelling tot het verleden toen de voorziening van drinkwater de hoofdtaak was en eigen winning door industrieën in vakkringen weinig aandacht had, zal in de toekomst de drinkwatervoorziening door de bedrijfswatervoorziening van de eerste plaats worden verdrongen. Dit impliceert dat de waterleidingbedrijven een grotere plaats voor de industrieën moeten inruimen voorzover deze tot hun klanten behoren en zich daarnaast grondig moeten oriënteren over de aanspraken van industrieën met eigen voorzieningen op het beschikbare water.

Voor het ramen van de toekomstige behoefte in de drinkwatersector is er enig houvast door de ontwikkeling in het verleden, doch ten aanzien van de toekomstige industriële behoefte zijn er noch over de hoeveelheid noch over de spreiding over ons grondgebied betrouwbare gegevens beschikbaar die het creëren van een deugdelijk toekomstbeeld mogelijk maken.

Toch moeten de basisplannen in dit opzicht gefundeerd wor-

den en daarom is als uitvloeisel van het reeds gememoreerde overleg met de VEWIN een werkgroep gevormd, die poogt omtrent omvang en spreiding van huishoudelijke en industriële behoeften richtlijnen op te stellen. Vooruitlopend op de te verrichten studie is een paar jaar geleden met medewerking van enige grote waterleidingbedrijven reeds een onderzoek in gang gezet naar het waterverbruik in grote groepen woningen, die representatief worden geacht voor het woningtype dat in het jaar 2000 overheersend zal zijn.

Uiteraard behoeft de studie van deze werkgroep de waterleidingbedrijven er niet van te weerhouden individueel of groepsge wijze gegevens te verzamelen en standpunten te formuleren inzake toekomstige behoeften en te gebruiken bronnen.

Het behoeft nauwelijks betoog, dat studies aangaande toekomstige behoefte en aangaande beschikbare bronnen parallel moeten lopen. Over de in ons land winbare hoeveelheden grondwater waren bij het Rijksinstituut reeds vele gegevens beschikbaar doch deze behoeften nog wel uitbreiding. De geo-hydrologische afdeling van het Instituut heeft in de laatste 3 jaren in verschillende provincies studies verricht met het oogmerk tot inventarisaties te komen en op deze wijze een nuttige bijdrage voor de basisplannen geleverd. Hoewel nog geen totaaloverzicht is verkregen, waken de verkregen resultaten de indruk, dat de totale hoeveelheid blijvend winbaar grondwater niet veel zal afwijken van de 1,5 miljard m³ per jaar, die o.m. is vermeld in het rapport van de Centrale Commissie.

De infiltratie van oppervlaktewater ter vergroting van de winbare grondwatervoorraad is ook punt van studie voor de basisplannen. Nadat het provinciaal bestuur van Gelderland van het desbetreffende voornemen op de hoogte was gebracht, is onder leiding van Ir. Biemond een oriënterend onderzoek verricht op de Veluwe. De resultaten daarvan waren aanleiding tot het vormen van een werkgroep, die o.m. beoogt door veldwerk (boringen en pompproeven) de nog bestaande leemten in het geologische en hydrologische beeld op te vullen. Daarna zal hopelijk globaal kunnen worden vastgesteld, waar, op welke wijze en in welke omvang infiltratie technisch uitvoerbaar is. Indien het resultaat gunstig is, zal nader moeten worden onderzocht in hoeverre andere belangen — en die zijn er vele — met infiltratie op de Veluwe verenigbaar zijn en een afweging moeten plaatsvinden.

De duinen in Noord- en Zuid-Holland worden voor infiltratie reeds vrij intensief geëxploiteerd, doch het vermoeden bestaat dat daaraan, b.v. in de Kennemerduinen, nog uitbreiding kan worden gegeven. De waterleidingbedrijven, die de duinfiltratie toepassen hebben zich bereid verklaard de door hen gestichte werkgroep, de WIRDU, een studie ter zake te doen verrichten.

Op het programma staat nog een onderzoek naar andere gebieden die zich voor infiltratie lenen en waar deze vorm van grondwaterverrijking een bijdrage zou kunnen vormen voor het oplossen van locale of regionale problemen.

Het gebruiken van oppervlaktewater als grondstof voor bereiding van drink- en bedrijfswater brengt een reeks vraagstukken ter tafel die elk voor zich grondige analyse vergen. Naast grote bekens zoals IJsselmeer en (in de toekomst) Zeeuwse meer, die afzonderlijke aandacht verdienen, komen in beginsel grote en kleine rivieren in aanmerking voor bestudering. In eerste instantie is echter de belangstelling uitgegaan naar de Rijn en de Maas.

De eerste vraag die zich voordeed was de kwaliteitseis, die moet worden gesteld om een deugdelijke grondstof te verkrijgen voor de drinkwatervoorziening en de industriële sector. Ongeveer 2 jaar geleden is een werkgroep gevormd, die zich, dank zij de bemiddeling van de Commissie Industrierwater en Milieuhygiëne van de Nederlandse Werkgeversverbonden, met vertegenwoordigers van verschillende

bedrijfstakken heeft kunnen beraden over de wensen die in die bedrijfstakken leven ten aanzien van het te gebruiken water. De verkregen gegevens zijn vastgelegd in een rapport, dat hopelijk binnenkort in het vaktijdschrift *H₂O* kan worden gepubliceerd.

Een volgend punt van studie was het gedrag in kwantitatief en kwalitatief opzicht van de Rijn en de Maas. Het lag in de rede om deze studie door medewerkers van het Rijksinstituut te doen opzetten en daartoe werd ook besloten. Ik spreek intussen gaarne mijn waardering uit voor de steun die de afdeling Gezondheidstechniek van de Technische Hogeschool heeft verleend bij het verrichten van de studies en het rapporteren daarover.

De studie was omvangrijk en tijdrovend omdat zij zich moest uitstrekken over een lange reeks van jaren teneinde de invloed van normale, droge en zeer droge jaren duidelijk in het oog te doen springen. Volledigheidshalve herinner ik er aan, dat de studie van de Rijn als grondslag no. 1 werd gepubliceerd in het tijdschrift *Water*, jaargang 1967, no. 4 en die van de Maas in *Water*, jaargang 1967, no. 22 en 23. De studie heeft, geheel overeenkomstig de verwachting, aan het licht gebracht, dat het doen functioneren van Rijn of Maas als leverancier van grondstof voor drink- of bedrijfswater slechts realiseerbaar is door inschakeling van een of ander systeem van voorraadvorming ter overbrugging van perioden met ontoereikende afvoer (Maas) of van te geconcentreerde verontreiniging (Rijn).

Over een geheel jaar genomen kunnen Rijn en Maas samen de toekomstige behoefte ($\pm 2,5$ miljard m³ per jaar) ruimschoots dekken. Toch heeft het zin het onderzoek naar de beschikbare bronnen en hun bruikbaarheid uit te breiden tot de kleinere rivieren en de beken. Enkele ervan zijn thans weinig aantrekkelijk door een sterke vervuiling, maar wettelijke maatregelen ter beteugeling van de verontreiniging van oppervlaktewateren zijn in voorbereiding en daarom is er reden voor de verwachting dat zij vóór de eeuwwisseling aanvaardbaar zijn geworden.

Uiteraard hebben de riviertjes en beken een beperkte afvoer terwijl droge of zeer droge perioden zich onmiddellijk in hun afvoerpatroon openbaren. Desondanks kunnen zij lokaal of regionaal van betekenis zijn met name indien hun inschakeling financieel gunstig afsteekt tegen aanvoer uit de „grote” bron op grote afstand, gepaard gaande aan hoge transportkosten.

In westelijk Noord-Brabant is een onderzoek gaande naar het gebruiken van oppervlaktewater uit de ter plaats aanwezige waterlopen ten behoeve van de reeds bestaande of binnenkort te verwachten industrieën in Midden-Zeeland en Zeeuwsch-Vlaanderen. In Overijssel zal een op initiatief van het provinciaal bestuur gevormde werkgroep onderzoeken of het beteugelen van de periodieke wateroverlast in het stroomgebied van de Regge kan worden gecombineerd met het verruimen van het wateraanbod voor de drink- en bedrijfswatervoorziening. In de Achterhoek heeft een door de N.V. Waterleiding Oostelijk Gelderland in samenwerking met het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding verrichte studie aanwijzingen gegeven dat het de moeite lonen zal te onderzoeken of de Oude IJssel en de Berkel water kunnen leveren ter dekking van een deel van de te verwachten industriële behoeften.

Al deze gevallen zijn aanwijzingen, dat de kleine rivieren en beken als secundaire bronnen in de basisplannen niet bij voorbaat kunnen worden uitgesloten.

Vraagstukken bij voorraadvorming

Infiltratie-onderzoek heeft in de grond der zaak tot doel vast te stellen in welke omvang de ondergrond voor voorraadvorming kan worden gebruikt. Het ziet er naar uit dat de mogelijk geschikte infiltratie-

gebieden de in de toekomst voor ons gehele land vereiste capaciteit niet zullen kunnen leveren. In het tekort moet worden voorzien door het inrichten van kunstmatige spaarbekkens met open waterspiegel.

Bij dergelijke bekken doet zich een aantal vraagstukken van algemene aard voor. Daaronder zijn er enkele die zich leenden voor bestudering door medewerkers van het Rijksinstituut met steun van deskundigen van buiten het Instituut. Zo is in jaargang 1968, no. 3 en 4 van het tijdschrift *H₂O* een studie gepubliceerd aangaande de kwaliteitsverbetering van oppervlaktewater in doorstroombekkens. Verwacht mag worden, dat binnen afzienbare tijd een soortgelijke studie zal worden gepubliceerd over bekken met een variabele waterspiegel, waarbij het element van voorraadvorming sterker op de voorgrond treedt.

Uit de in het buitenland met spaarbekken opgedane ervaring is bekend, dat zich in elk bekken een biologisch leven voordoet waarvan de intensiteit wordt beïnvloed door de samenstelling van het in te nemen water, de wisselingen van de temperatuur, de invloed van de wind, de diepte van het bekken e.d. Voor het verdiepen van het inzicht in de uitwerking van deze factoren op de waterkwaliteit is in overleg met de VEWIN een werkgroep gevormd die de limnologie in spaarbekken onderzoekt.

In tegenstelling tot het buitenland leent ons vlakke land zich niet voor voorraadvorming in stuwmeren door middel van het bouwen van stuwdammen, zodat de oplossing moet worden gevonden in de constructie van open reservoirs. Daarbij kunnen zich, afhankelijk van de wijze van uitvoering, gevallen voordoen waarbij aan de bekleding van de dijken en in voorkomende gevallen aan de afdekking van de bodem bijzondere aandacht moet worden gegeven. Omtrent de keuze van het materiaal voor bekleding of afdekking is overleg gaande met de Technische Hogeschool te Delft.

De constructieve uitvoering van spaarbekken is in sterke mate afhankelijk van geologische en hydrologische situaties op de plaatsen waar zij moeten worden gebouwd. Die situaties kunnen van zodanige aard zijn, dat het realiseren van spaarbekken tegen redelijke kosten onuitvoerbaar is. Daarom moest worden onderzocht of de keus in de plaatsen, waar bekken kunnen worden gebouwd, ruim of beperkt is. Het Rijksinstituut is bezig zich te oriënteren omtrent de gebieden waar vermoedelijk spaarbekken moeten komen en omtrent de geologische en hydrologische kenmerken van die gebieden.

Gemeenschappelijke onderzoeken

Bij de aanvang van de werkzaamheden voor de basisplannen mocht niet worden verwacht, dat alle waterleidingbedrijven het ontwerpen van plannen voor het uitbreiden van bestaande werken of het stichten van nieuwe werken zouden kunnen uitstellen tot na het gereedkomen van de basisplannen. Reeds in 1963 startte de gemeentelijke waterleiding van Rotterdam met het ontwerpen van een plan voor toekomstige waterwinning in de Biesbosch. In 1964 zagen twee Zeeuwse bedrijven zich in verband met de sterke toeneming van de industriële waterbehoefte in het Sloegebied en in de kanaalzone van Zeeuwsch-Vlaanderen genoodzaakt in versneld tempo plannen uit te werken voor het vergroten van de wateraanvoer naar hun voorzieningsgebieden. In hetzelfde jaar ontwierp de gemeentelijke waterleiding van 's-Gravenhage haar Maas-duin plan ter versterking van de Lek-duin werken. In 1966 moest de Waterleidingmaatschappij voor Zuid-Limburg zich voorbereiden op de gevolgen van versterkte industrialisatie ter compensatie van de afnemende bedrijvigheid van de Limburgse kolenmijnen.

In alle genoemde gevallen moest als stelregel worden aangevaard, dat het uitwerken van de plannen niet mocht worden belemmerd doch dat tegelijkertijd moest worden getracht deze plannen zo goed mogelijk te doen passen in het totaal-

beeld van de basisplannen. Daartoe werd de weg geëffend voor een intensief overleg tussen de bedrijven en het Rijksinstituut. Voor Rotterdam en 's-Gravenhage is de weg van rechtstreeks contact gekozen: voor Zeeland en Limburg is, mede door de aard van de vraagstukken de voorkeur gegeven aan het vormen van werkgroepen.

De geschetste vorm van samenwerking tussen waterleidingbedrijven en het Rijksinstituut is niet beperkt gebleven tot de gevallen waarin beslissingen op korte termijn in het geding zijn. Er van uitgaande, dat een zo intensief mogelijke medewerking van waterleidingbedrijven bevorderlijk is voor het snel gereed komen van de basisplannen zijn in die richting verdere stappen ondernomen. In de loop van het vorige jaar is een werkgroep tot stand gekomen voor het noorden des lands, waarin de vier grote waterleidingbedrijven in Groningen, Friesland en Drenthe met het Rijksinstituut samenwerken. Deze werkgroep heeft zich tot taak gesteld te onderzoeken of het zin heeft een gemeenschappelijk plan voor de toekomstige drink- en bedrijfswatervoorziening van de drie provincies op te stellen en in het bevestigende geval een zodanig plan te ontwerpen.

Ik ben van oordeel, dat het zin heeft te onderzoeken of het ontwerpen van gemeenschappelijke plannen ook voor andere landsdelen doelmatig is. Tot dat doel hoop ik op korte termijn enige oriënterende besprekingen tot stand te kunnen brengen.

Functie en draagwijdte van de basisplannen

Reeds in mijn eerdergenoemde voordracht van december 1964 wees ik erop dat de basisplannen een sterk richtinggevend tendens hebben.

Zij mogen niet de strekking hebben de waterleidingbedrijven onmatig aan banden te leggen doch zij moeten wél duidelijk aangeven hoe de plannen voor toekomstige werken moeten worden opgezet om in het raam van een nationale drink- en bedrijfswatervoorziening te passen.

Een van de richtlijnen zal zijn, dat een waterleidingbedrijf geen volledige vrijheid zal hebben in de keus van de bron waaraan het de grondstof wil onttrekken. Een andere, dat groepen van bedrijven op een en dezelfde bron zijn aangevoerd en hun gezamenlijke belangen als één zaak moeten behartigen. Een derde, dat in sommige gevallen een vorm van samenwerking in het beheer van winnings-, opslag-, transport- en distributiemiddelen moet worden aanvaard.

In hun uitwerking zullen de basisplannen te zien geven, dat het beginsel van baas zijn in eigen huis wat meer op de achtergrond komt en dat het dragen van elkaanders lasten naar voren treedt.

Intussen heeft de praktijk bewezen, dat in een dynamische samenleving de werkelijke ontwikkeling afwijkt van de in een prognose belichaamde veronderstelling. Het gevolg daarvan is, dat elk plan, voor welk doel dan ook, periodiek moet worden getoetst aan de werkelijke ontwikkeling. Ik ben mij bewust, dat de thans in voorbereiding zijnde basisplannen in dit opzicht geen uitzonderingspositie zullen innemen. Daarom moet er naar worden gestreefd in die plannen een voldoende mate van elasticiteit in te vlechten om te voorkomen dat eventueel nodige aanpassingen van de plannen onaanvaardbare repercussies in technisch of financieel opzicht zouden hebben. Bij wijze van voorbeeld kan worden gewezen op ontzouting van brak of zout water. Momenteel wordt er in waterleidingkringen uit financiële overwegingen een zekere reserve ten opzichte van ontzouting in acht genomen. De hierboven bedoelde elasticiteit vergt echter dat met de mogelijkheid rekening wordt gehouden, dat ontzouting, hetzij door gunstiger financiële aspecten als gevolg van technische ontwikkelingen bij de ontzoutingstechniek hetzij door verminderde bruikbaarheid van de huidige bronnen voor oppervlaktewater in een gunstiger positie komt. Dit impliceert, dat ontzouting bij de voorbereiding en de opzet

van de basisplannen niet buiten beschouwing mag blijven. Deze overweging heeft geleid tot het in overleg met de VEWIN instellen van de commissie ontzoutingstechnieken. Deze commissie heeft een brede samenstelling en fungeert onder meer als een overkoepelend orgaan voor drie werkgroepen die respectievelijk flashverdamping, electrolyse en omgekeerde osmose onderzoeken. De eerstgenoemde werkgroep zal uiteraard met bijzondere aandacht de ervaringen volgen, die op eigen bodem zullen worden opgedaan, als de in uitvoering genomen centrale met daaraan gekoppelde waterfabriek in Terneuzen in bedrijf zal zijn.

Slotbeschouwing

Op het brede terrein, waarop de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid zijn beleid ten aanzien van de volksgezondheid moet voeren, neemt de drinkwatervoorziening een belangrijke plaats in. Het verzekeren van een doeltreffende voorziening in de toekomst impliceert het treffen van maatregelen, die te gerede door de geïnteresseerden worden aanvaard naarmate de daaraan ten grondslag liggende beleidslijn duidelijk en gefundeerd is. De basisplannen zullen aan hun doel beantwoorden als zij een middel blijken te zijn voor het concretiseren van die beleidslijn. Het zal duidelijk zijn, dat die plannen slechts als zodanig kunnen functioneren, als zij een wettelijke grondslag krijgen. Een desbetreffend wetsontwerp wordt thans door de Centrale Commissie voor Drinkwatervoorziening voorbereid.

Zowel de basisplannen zelf als de wet die hun bindend karakter moet verzekeren, moeten de nodige vrijheid van beweging open laten. Immers kan het gereedkomen van de basisplannen niet worden beschouwd als definitieve afsluiting van een aanvaarde opdracht; veeleer moet het worden gezien als de afsluiting van de eerste fase. De maatschappelijke ontwikkeling in de komende jaren zal voortdurend aanpassen en bijsturen nodig maken. De aanleiding daartoe zal niet alleen op het vakgebied van de drink- en bedrijfswatervoorziening liggen maar evenzeer op terreinen als waterstaat, landbouw, recreatie- en natuurbescherming. Daaruit vloeit voort dat het Rijksinstituut gedurende de ontwerpperiode van de basisplannen ingespeeld moet raken op alle aspecten die zich daarbij voordoen, doch daarna de ontwikkelingen binnen en buiten het vakgebied op de voet moet volgen teneinde tijdig te kunnen bijsturen.

Ik ben mij bewust dat de samenwerking met de waterleidingbedrijven, de overheidslichamen en de wetenschappelijke instellingen die in de huidige aanloopperiode op verheugende wijze tot ontwikkeling komt straks in de periode van uitvoering van noodzakelijke werken moet worden bestendig. De winning van de grondstof, hetzij grondwater hetzij oppervlaktewater, vergt voortgaand onderzoek op geologisch en hydrologisch terrein. De kwaliteit van het aan de bevolking en de industrie te leveren produkt maakt voortdurende studie van zuiveringstechnieken noodzakelijk. De basisvoorwaarde van levering van goed water tegen de zo laag mogelijke prijs dwingt tot voortdurende bezinning op het rendement van uit te voeren werken.

Weliswaar blijft het ontwerpen en uitvoeren van werken voorbehouden aan de waterleidingbedrijven, doch het Rijksinstituut zal zich in die ontwerpen moeten verdiepen en daarbij voorlichtend en coördinerend te werk moeten gaan opdat de harmonie met de tot stand te brengen werken in andere sectoren van het maatschappelijk leven verzekerd blijft. Voortdurende activiteit in die zin is een onmisbare voorwaarde voor het uitbrengen van gefundeerde adviezen aan de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid over de door de waterleidingbedrijven aan hem voor te leggen plannen.

Ik spreek het vertrouwen uit, dat het Rijksinstituut, steunend op een in meer dan vijftig jaren verkregen deskundigheid, zijn toekomstige taak op de juiste wijze zal kunnen vervullen.